

Għaliex din id-drawwa fil-belt Valletta waqfet? Waqt li kont nipprepara din l-artiklu kellimt lil xi nies li għandhom għal qalbhom l-knisja u l-kunvent tal-patrijiet tad-Dumnikani tal-Belt Valletta. Ir-risposta tvarja. Hawn min hu tal-fehma li billi l-istatwa ta' San Dumniku toħroġ fil-festa tal-qaddis m'għandhiex għalfejn terga' toħroġ fil-purċissjoni tal-Madonna tar-Rużarju. Hemm oħrajn li huma tal-fehma ta' Louis Vassallo meta kiteb: '...l-vara tar-Rużarju ma għadhiex aktar toħroġ flimkien ma' dik ta' San Dumniku, minħabba li ma jkunx hemm reffiegħa biżżejjed jew għal raġunijiet oħra.¹²

KONKLUŻJONI

Dawn il-purċissjonijiet huma xi haġa speċjali. Hija hasra li jispicċaw darba għal dejjem. L-istatwi ta' San Duminku jagħmlu sens fil-purċissjonijiet tal-Madonna tar-Rużarju, aktar u aktar jekk dawn joħorġu minn knejjes Dumnikani. Louis Vassallo jikkommenta hekk: 'Dan l-istil devozzjonali hu msensel mill-fatt, li l-Ordni Duminkana hi mfassla haġa waħda ma' dan il-kult (tal-Madonna tar-Rużarju), fejn l-aktar li jispikka hu propju San Duminku li hu l-fundatur ta' din l-Ordni.'¹³

Għalhekk il-patrijiet Dumnikani jridu jagħmlu minn kollox biex (1) iżommu haġa din id-drawwa fil-Birgu u fir-Rabat, u (2) jqajmu mill-ġdid din id-drawwa fil-Belt Valletta. In-nuqqas tar-reffiegħa forsi kienet problema fl-imghoddi iżda issa din il-problema baqgħet? Għaliex għandna ncaħhdu din id-drawwa lill-poplu li aktar ma jgħaddi z-zmien qed jiddependi fuq it-turizmu għall-għajxien tiegħu? Skont ma qal Louis Vassallo dawn il-purċissjonijiet tar-Rużarju huma xi haġa rarita. L-uniċi purċissjonijiet li jgħorru aktar minn statwa waħda huma tal-Gimgha l-Kbira.

© Joseph C. Camilleri

¹² Vassallo Louis; op cit p157.

¹³ Vassallo Louis; op cit p157

IL-KARNIVAL

F'ĦAL TARXIEN¹⁴

Joseph C. Camilleri BA; DEAM;
M.Ed

Il-karnival kien jinħass fl-iskola primarja. Il-bniet ta' Ħal Tarxien kienu jmorru l-iskola ta' Lanzon. Din kienet dar kbira fi Triq Paola. Ħamis qabel il-Karnival il-*break* iż-żgħir ta' filghodu kien wieħed twil. Kull tiffa kienet iġġib *lunch* doppju u ħafna u ħafna ħelu. Din il-waqfa itwal mis-soltu kienet issir għaliex il-Ħamis ta' qabel Ħadd il-Karnival kien ikun *Giovedì Grass*. Il-Maltin kienu jieklu aktar mis-soltu għaliex dalwaqt kien se jibda r-Randan – żmien ta' sawm u penitenza. L-għada l-Gimgha kien ikun jum ta' skola u t-tfal jerġu jidhlu l-iskola l-Erbgha, l-għada ta' Ras ir-Randan. Skont Lorenza Camilleri l-ikel fost il-bniet kien wieħed ftit aktar min-normali iżda ma tistax tgħid l-istess haġa fost is-subien. Hi kienet tiftakar membri tal-familja tagħha li kienu jieħdu l-iskola barzakka żghira mimlija ħobż u ħelu għal dan il-jum.

SIBT IL-KARNIVAL

Is-subien kienu jingabru fl-isqaqien ta' Triq Santa Marija fejn kien ikollhom tappijiet tas-sufra u sulfarini. Kienu jingabru ġo xi rokna u hemm kienu jaħarqu t-tappijiet bis-sulfarini. Wara kienu iġemmdu wiċċhom. L-aktar komuni kienu l-mustaċċi, il-moħħ – l-aktar in-naħa fuq l-għajnejn u l-ħaddejn. Xi subien kienu jġibu xi ħwejjeġ qodma ta' xi nanna jew żija, xi bastun jew xi biċċa għodda. Min jissellef, min jiddobba u min jieħu mingħajr ma' jgħid lil ommu. Wara issir ġirja mat-toroq ta' Ħal Tarxien. Fl-aħħar jingabru hdejn iċ-Ċimiterju

¹⁴ Dan it-tagħrif kollu ngabar mill-awtur ta' dan l-artiklu wara intervisti li kien għamel lil ommu – Lorenza Camilleri (1921-2013). Lorenza għexet ħajjitha kollha f'Ħal Tarxien sakemm marret toqgħod f'San Vincenz.

tal-Erwieħ, iċ-Ċimiterju ta' Ħal Tarxien fost ħafna daħk u burdell.

Filgħaxija kienet issir l-aktar haġa mistennija tal-Karnival. Minn Wara l-Bjut, wieħed mid-distretti ta' Ħal Tarxien, kienu joħorġu qatta qatta ġuvintur lebsin liżar abjad karti. Fil-qalba tal-liżar kienu jagħmlu żewġ toqob biex meta jpoġġu l-liżar fuq rashom fit-toroq jkun jistgħu jaraw. Barra mil-liżar kien ikollhom l-ixkupa. Meta kien jidlam sewwa, kienu joħorġu minn xi dar fejn kienu jingabru u jibdeu iduru triq triq, sqaq sqaq. Kienu jieqfu quddiem xi dar fejn kienu jafu li kien hemm xi tfajla li huma kienu jafu sewwa. Kienu jaqbd u l-iskupa u jibdeu jħabbtu fuq il-galleriji jew it-twieqi. Waqt li kienu jħabbtu kienu jgħajtu l-ismijiet tat-tfajliet u kliem tal-biża. 'Dolor, l-Erwieħ ġejna għalik. Oħroġ barra biex neħduk magħna.' 'Mari hawn tal-Erwieħ għalik.' 'Karmni oħroġ barra għax ġew għalik.' Xi guvni li kien tafa' għajnejn fuq xi tfajla u li hi ftit tat widen, lejla bħal dik kienet tkun okkazzjoni ta' vendetta. Miskina dik it-tfajla matul l-iljieli tal-Karnival.

Thabbat issa u thabbat imbagħad, fl-aħħar il-missier kien jitilgħulu, u tal-lożor kienu jispicċaw maħsula b'xi barmil ilma kiesaħ kiesaħ. Tassew Karnival. Din l-istorja 'tal-Erwieħ' bil-lożor kienet issir f'kull lejl tal-Karnival, iżda l-aqwa lejl kien ikunu dak ta' Sibt il-Karnival.

JIEM IL-KARNIVAL

Il-ġuvintur kienu jgħaddu l-karnival billi kienu jilbsu ta' nisa. Kulħadd kien jiddobba stamina, ċulqana jew għonella u xi dublett. Dawk li kienu l-aktar imqarbin kienu jġru wara x-xebbiet. Il-ġuvintur kienu jingabru wkoll flimkien u kienu jduru mar-raħal waqt li kien hemm xi ħadd li jdoqq xi tambur jew flejguta.

IL-KARNIVAL BARRA MIR-RAHAL

Xi familji kienu jhallu l-kenn tar-raħal u jirħulha għall-belt jew għall-Kottenera. Biex jaslu kienu jikru xi karrozzin. Gieli kienu jieħdu magħhom xi ħadd li jaf jgħanni u xi

ħadd ieħor li jaf idoqq il-kitarra. Meta jaslu l-belt kienu jixtri xi perlini jew xi biċċa prinjolata. Wara jaraw in-nies bil-kostum jimxu 'l hawn u 'l hinn. Xi ġuvintur kien ikollhom l-pastizzi u mhux l-ewwel darba fit-toroq tal-belt, l-aktar fi Strada Rjali (illum Triq ir-Repubblika) kien ikun hemm xi battalja tal-pastizzi. Ġieli minflok il-pastizzi kien ikun hemm it-tfiġħ tal-karti. Anke l-pulizija ġieli kien ikun il-mira tal-karti.

Wara nofsinhar kien ikun hemm l-isfilata tal-Karnival. Din kienet purċissjoni ta' karrijiet u karozzini mżejnin apposta. Bejn xi karrijiet kien ikun hemm xi banda li kienet iddoqq marċijiet brijjużi. Meta kien ikun qed jidlam, tal-karrijiet u tal-karozzini kienu jaħsbu biex imorru lura d-dar. Xi karozzini kienu jgħaddu mit-toroq ta' Ħal Tarxien. It-tfal tar-raħal kienu jinġabru quddiem id-dar tat-tabib tar-raħal biex jaraw dawn il-karozzini. Wieħed irid jifhem li s-sidien tal-karozzini li kienu miż-Żejtun jew Ħal Għaxaq kienu jgħaddu minn hemm. Waqt li kienu għaddejjin kienu jifgħu l-perlini lit-tfal.

IL-KNISJA F'JIEM IL-KARNIVAL

Fil-knisja parrokkjali kienet issir l-espożizzjoni tas-Sagrament. Billi kien jintuża l-artal il-maġġur, kienu jzejnu dan l-artal bix-xemgħat u fjuri bojod. Meta fetħu il-qasam tal-Mużew, dawn kienu jġgbru lit-tfal tar-raħal u wara xi ħarġa, it-tfal kienu jispiċċaw il-qasam tagħhom biex jgħidu xi talba. Il-kappillan u l-qassisin kien jinsistu mat-tfal u maż-żgħażaġħ li jekk xi ħadd jilbes il-maskra tal-karnival, fil-Ħadd ta' wara kellu jmur sa Ħaż-Żabbar biex f'dak il-jum magħruf bhala **Ħadd in-Nies** iżur il-knisja parrokkjali tal-Madonna tal-Grazzja mal-pellegrini l-oħra biex jitolbu għad-dnubijiet li kienu għamlu. Għat-Tarxiniżi, Ħaż-Żabbar kien tefgħa ta' ġebla bogħod.

Fil-jiem tal-Karnival kulħadd kien jilbieħ. Min kien jilbes tal-Erwieħ - ħaġa tipika Tarxiniża, min jilbes ta' mara, min imur il-knisja biex jittlob, min jibgħat lit-tfal ma' tal-Mużew. Min kien ikollu l-okkazzjoni għal biċċa

prinjolata u għal xi żewġ perlini. Kulħadd kien jilbieħ u kulħadd kien kuntent. Wara l-aħħar jum tal-Karnival ikun **Ras ir-Randan**. Jibda s-sawm, tibda l-penitenza. Il-ġmied fuq il-wiċċ jispiċċa, l-lizar bit-toqob jintrefa fil-kexxun tal-gradenza, u kulħadd għal ħajja ta' kuljum.

Kulħadd kien jistennieħ il-Karnival kbar u żgħar.

Viva viva l-Karnival.

© Joseph C. Camilleri

Pittura qadima ta'

Hadd in-Nies ►

Mill-internet

Il-Parata tal-Belt fis-snin ghoxrin.

Mill-internet